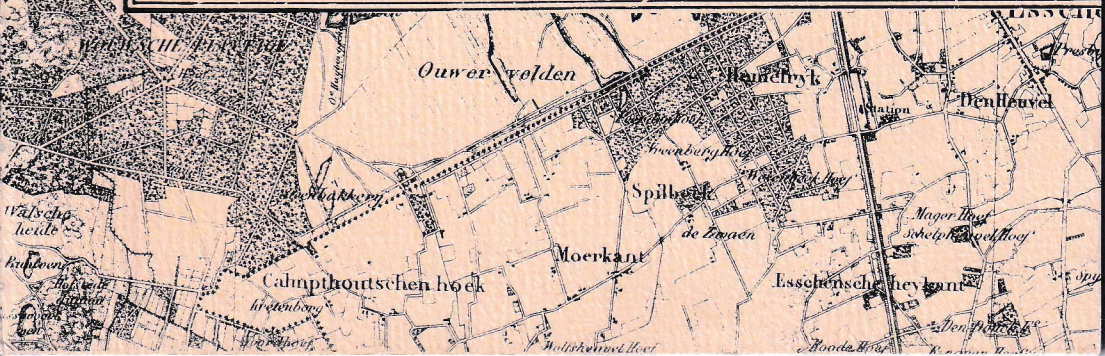

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

1 - 87.

Executies op de Wouwse markt in 1731

Wij schrijven 21 februari 1731. Al vroeg is het druk op de Markt, ongewoon druk. Voor het dorpshuis is een schavot gezet, met aan de ene kant de al wat krikemikkige banken voor de schepenen. Ook de bevolking is al vroeg op. Niet dat ze in de krant hebben gelezen over hét evenement van het jaar, want de meeste mensen kunnen niet lezen. Maar iedereen is toch op de hoogte van het feit dat twee booswichten ter dood gebracht zullen worden. En zo iets komt natuurlijk niet elke dag voor.....

Zo moet het er inderdaad op die 21 februari 1731 aan toe hebben gegaan op de Markt. De executie van booswichten, dieven en ander gespuis hoorde in die tijd tot de 'kleine vermaakjes' voor het gewone volk. Menigeen heeft waarschijnlijk een zucht van verlichting geslaakt na het uitvoeren van het vonnis: weer iets veiliger op straat. U moet zich voorstellen dat er in die tijd heel wat gespuis door het land trok dat zowel de dorpsbewoners als de mensen op het platteland de stuipen op het lijf joeg. Het moest bijna niet bekwaam geweest zijn om 's avonds op straat te komen. Veel mensen zullen na het invallen van de duisternis de deur ook niet meer uitgeweest zijn. Gespuis met de meest vreemdsoortige bijnamen trok de dorpen langs op zoek naar buit om op die manier in leven te blijven: Rosse Miekens Heijntie, Klijn Peerke, Jan de Goutbeurs, Kuij op Scheen, Swarte Koobis. Zomaar wat namen van gespuis en dan natuurlijk Jan Snoekx, Willem Janssen en Heijl Kremers. Over deze laatste drie wil ik het in dit artikel hebben. Ze trokken regelmatig met drieën op. Willem Janssen en Heijl Kremers waren zelfs getrouwd en sjouwden ook nog twee kinderen mee: een baby en een jongen van een jaar of 12 die eveneens tot stelen wordt aangezet. 1)

GEVANGEN.

Rond Kerstmis 1730 worden de drie opgepakt door de dienders van Wouw en vastgezet op het dorpshuis. De juiste datum heb ik niet kunnen vinden, maar uit de processtukken valt dat af te leiden. Een advocaat konden de drie niet betalen, dus van een verdediging was geen sprake. Jan Snoecx (de naam wordt op verschillende manieren geschreven) was naar eigen zeggen afkomstig uit Liekerk in Vlaanderen, bezat geen vaste woonplaats en was 25 of 26 jaar oud. 's Zomers verdiende hij de kost met "Wien en snijen" en 's winters met wat de bevolking hem gaf. Jan Snoecx is tevens speelman en had een viool, vandaar ook zijn bijnaam Jan de speelman. In het voorjaar van 1730 heeft hij die echter aan stukken geslagen. Vroeger noemde Jan Snoecx zich ook Jan Anthonij, maar na een veroordeling in Brussel heeft hij zijn naam veranderd. Een gewoonte die misdadigers in die tijd allemaal hanteerden. 2)

De tweede verdachte is Willem Janssen alias Willem van den Beek. Afkomstig uit Maastricht waar hij in de Raamstraat heeft gewoond. Hij is 22 of 23 jaar oud en linnenwever en probeert op die manier aan de kost te komen. In de zomer heeft hij ook van alles aangepakt zoals "picken, wien en dorsen".

"Een des winters langs het lant alomme te loopen, te bedelen en dus vanden bedelsack te bestaen". Zowel in Hollant, Zeelant, Brabant, Vlaenderen en Luijkerlant als hier in het marquisaadt van Bergen hebben ze als lantloopers en vagebonden omgesworven ende gevagebondeert." 3)

De derde verdachte is Allegonda Kremers ofwel Heijl Kremers alias Rosse Heijl of Grosse Reel. Zij is geboren in Hassel en 34 of 35 jaar oud. Zij probeert met wassen en spinnen de kost te verdienen en soms ook met bedelen. Voor twee jaar is ze getrouwd in de grote kerk van Maastricht met Willem Janssen. Op dat moment was ze weduwe van Jan Bernartz. Hoewel ze alle drie tegelijk gevangen genomen werden, loopt het proces niet helemaal parallel. Vandaar dat ik eerst het proces tegen de beide mannen zal bespreken en daarna dat tegen Heijl Kremers. Zij was ook de enige van de drie die Wouw levend verliet, mis-

schien wel dankzij het feit dat ze een baby te voeden had! 4)

ONDERZOEK.

Na de gevangenneming begint uiteraard een onderzoek naar de misdaden van de beide mannen. Dan blijkt meteen ook dat Jan Snoecx een brandmerk heeft. In de vergadering van de schepenen op vrijdag 29 december 1730 zegt drossaard Nicolaas Clement dat Jan Snoecx een brandmerk heeft. Hij vraagt toestemming om de Bergse scherprechter te mogen uitnodigen om het brandmerk te bekijken. Snoecx heeft ook nog een ander lidteken. Dat is misschien wel een tweede brandmerk. De schepenen gaan daarmee accoord en bij onderzoek blijkt dat het tweede lidteken afkomstig is van een mes of een schotwond. 5)

Een hoofdrol speelt in het onderzoek een "dikke eijseren bijtel" die door de dienders Jan Keller en Rudolf Wijstant van de verdachten is afgenomen. Dat gebeurde bij een boer op Horendonck bij Steenpaal dat in die tijd nog onder de jurisdictie van Wouw viel.

De beide mannen ontkennen dat ze iets met die bijtel te maken hebben of dat ze hem ooit gezien hebben. Ook de vraag of ze in de nacht van 17 op 18 december bij de huizen van Adriaan Dogge en Cornelis Doggen op Westelaar zijn geweest en daar de tralies voor de kelder hebben weggehaald, beantwoorden ze ontkennend. 6)

VERKLARINGEN.

De aanklager gaat daarop voortvarend aan het werk om belastende verklaringen bij elkaar te krijgen. Jan Rozenbroek die gevangen zit in Standdaarbuiten verklaart dat de beitel gestolen is bij een wagemakerswinkel onder Sprundel en dat ze ook vet en boter hebben gestolen. 7) Uit Breda uit het "Tughthuijsche" komt een verklaring van Henrick van Emmerick alias Heijn de Ruijter en van Cornelia van de Ende alias Hoere Kee dat de beide mannen inderdaad een en ander op de kerfstok hebben. 8) Nog dezelfde dag wordt de beide mannen de twee verklaringen voorgelegd, maar ze ontkennen halsstarrig. Daarop vraagt de drossaard aan de schepenen toestemming om

4
Snoecx en Janssen naar Standdaarbuiten te mogen brengen om ze met Jan Rosenbroeck te confronteren. Ook Heijl Kremers moet daar mee naar toe, want tegen haar heeft de gevangene van Standdaarbuiten belastende verklaringen afgelegd. 9)

De schepenen gaan accoord en ook met het feit dat er een paar militairen meegaan om de gevangenen in het gareel te houden, terwijl er enkele schepenen worden afgevaardigd om mee te gaan om bij de confrontatie aanwezig te zijn. In Standdaarbuiten wordt het een wat vreemde vertoning. Dat lezen we later in de Criminele Tight en Eijsch. Jan Snoecx dreigt de man aan te vallen als hij met hem wordt geconfronteerd. Willem Janssen bekent niets, maar geeft alleen maar bespottelijke antwoorden. Ook Heijl Kremers is niet van zins iets toe te geven. 10)

Op 22 januari 1731 geven Jan Snoeks en Willem Janssen een aantal zaken die Jan Rosenbroeck (alias Jan den Blonten) hen ten laste legde, vrijwillig toe. 11)

DUIMSCHROEF.

De Drossaard is daar echter niet tevreden mee, mogelijk omdat hij vermoedt dat het tweetal nog veel meer op de kerfstok heeft. Hij vraagt de schepenen om de beide mannen "ter scherper examinatie" te mogen brengen. Wat niet meer of minder betekende dat ze gepijnigd moesten worden met bijvoorbeeld de duimschroef om ze onder druk te zetten. De vierschaar gaat daar op 3 februari mee accoord. Beide mannen leggen daarop nieuwe verklaringen af. Overigens, zo vermeldt het stuk "buyten eenige pijnen en banden." 12)

Dat laatste is waarschijnlijk maar betrekkelijk want onder dwang van de duimschroef konden allerlei bekentenissen worden losgemaakt die later, misschien weer wel onder dwang, ondertekend werden. Het zou dus best mogelijk zijn dat er zaken werden toegegeven die ze in het geheel niet gedaan hadden. Een inbraak meer of minder had op dat moment toch geen betekenis meer, de straf zou daardoor niet hoger kunnen worden!

Erpoell

Mr Conger

Crimineel tigt, 3 Lijst
Daen maect, ende de
D. Agath. geregt d'z
lijst ont w'm overge-
niet d'z naem ende van
wegen d'z wel id. g'fong
Aker Nicolaas Eleme-
briffaest van het f'nt, en
nietquastier vant marquis
faet van Bergen op ten
Zoom, Ratione officii Lij-
ster in cas Crimineel
ter eense,

Op ende fegent

iedere twee groote, & familie
 gaindieren, vagabonden, en
 lantloopers, den eenen Jan
 Joosse, alias Jan de speaking
 oote Jan Antonio, & de andere
 Willen Janff, alias Willen
 vander Bee genaamt, sijnde
 beide tegenwoordig alhier op de
 Dorps Straete gedetineert

Prindrică va fielt alți prindrici vând
truse și țigări. Ratione officii de tot
fundament.

Ende omme ti ottinesy dz, Efta y cantu
fie, or ende figent bide de gade neardent
Gies agter az gedag, en gemony,

De eis tegen Jan Snoecx alias Jan den Speelman en Willem Janssen alias Willem van den Beek. (R.A.W. 257)

EIS.

Op 10 februari 1731 komt Hendrick Van Pelt namens de drossaard met de "Criminele tight en Eijsch". Na de beschrijving van de beide mannen, de verwijzing naar de verklaringen van de gevangenen in Standdaarbuiten en Breda en de confrontatie in Standdaarbuiten gaat hij over tot de misdaden die ze gepleegd hebben. Dat is op de eerste plaats het in bezit hebben van een breekijzer, waar zelfs de kalk nog aan gezeten zou hebben!

"ten tweede dat sij te samen onder den dorpe van ginneken of agter ginneken in de baronie van Breda in een kelder van eene boerenwooninge met geweld des snagts sijn gebroken en daer uijt gestolen hebben boter, veth, een tinne schotel met drij a vier stucken vlees. en dat sij bij haer wijven off bijsitte heijl Cremers die nu alhier mede is gedetineert en mie jens genaemt van het voorschr.goet hebben gebragt tot Sprundel boter en veth met twee stucken vlees. en dezelve twee stucken vleijs gekockt ten huijse van seekeren Jacob gielen woonende opde baen gaende van Sprundel na Etten. Hebbende sij lieden het ander gestolen goet onderwegen tusschen het haegje en het mastbosch quijtgeraekt ten huijse van seekere kleermaker, woonende in de dreeff van het haegje naer het mastbosch over de herberg den roskam." 13)

Na deze eerste aantijging volgen er nog meer: drie dagen later is er ingebroken onder de vrijheid Oosterhout, waar uit een kelder boter werd gestolen. Deze huisbraken worden ondersteund door de verklaring van Jan Rosenbroeck uit Standdaarbuiten. Deze twee inbraken en het meedragen van het breekijzer om door de muren te breken waren al voldoende om lijf en goed te verbeuren ten behoeve van de Markies van Bergen op Zoom, meent de eiser. 13)

NOG MEER.

Nadat echter begonnen was met "een scherper examen" hebben beide verdachten nog een aantal zaken "buijten de torture vrijwillig" bekend. Op het Saagsel hebben ze samen met Jan de Lapper ingebroken bij Govaert Potters en Pieter Raaijmakers. Daar hebben ze boter, een potje vet, een potje stroop en eieren gestolen. Jan Snoecx is met de

4
buit naar Schijf gegaan en op de hei hebben ze de buit gedeeld. Afgelopen zomer hadden ze van een zekere Wouter een tip gekregen dat in Oudenbosch aan de haven een ontvanger woonde die een kist met geld in de kamer van zijn huis heeft staan. De inbraak ging echter niet door omdat de bewoners nog niet naar bed waren. Snoecx ene Wouter, ene Pits en Willem Janssen hebben bij een winkel in Oudenbosch *"de venster aan de straet met geweld opengebroken, terwijl de ander drij op schilwagt stonden, alsdoen een dispuijt was ontstaen wie van haer vieren in het openge-maekte venster soude inklimmen. hetwelk aenden gedt. Willem Janssen door den voorschr. Wouter sijnde opgeleijt geworden, hadde sulx gewijgert, waer over onder haer lieden eenige verdere questie ontstaen was. Sijnde hij gedt. Jan Snoecx als doen daer in gegaen. Edoch door het bassen van een hont daer uijt te rugge gecomen en de vlugt genomen hebbende."* 13)

Maar nog is dat niet alles. Jan Snoecx en Wouter hebben samen met Rosse Miekens Heijntie ingebroken op Vroenhout en daar naast het keldergat een gat in de muur gemaakt en wat boter en vet en "drij tijlen melk" gestolen.

"Hebbende de tijlen uijtgedronken en twee of drij in stucken gesmeten".

Snoecx heeft met enkele anderen nog een inbraak gepleegd in een winkel in Hasselt en daar katoen gestolen. Bij een inbraak in 1729 in St. Truijen hebben ze katoenen neusdoeken en leren handschoenen ontvreemd. Bij deze laatste inbraak waren blauwen Jacob, Wouter Goderus en Engele Jantie. Die laatste diefstallen heeft Snoecx gepleegd op de naam van Jan Anthonij. Omdat hij in Westerloo een stuk linnen "van den blijk" had gestolen is hij in Brussel gegeseld en gebrandmerkt. Daarna heeft hij zijn naam veranderd. Dat gebeurde drie of vier jaar geleden en niet tien of elf zoals hij eerder had gezegd.

WILLEM JANSSEN.

Bij de laatst genoemde diefstallen en inbraken was Willem Janssen niet aanwezig. Om de doodeenvoudige reden dat hij Snoecx nog niet ontmoet had. Toch blijkt zijn verleden ook niet helemaal brandschoon. Onder Rucphen heeft hij samen met Jan de Goubours ingebroken en de gestolen goede-

ren in Bergen op Zoom verkocht voor acht gulden. Samen met Wouter heeft hij een wagemakerswinkel onder Sprundel bestolen, hij heeft zich in de kerk in laten sluiten en is de andere dag naar Etten gegaan waar hij een ontmoeting had met Jan Snoecx. Toen heeft hij de beitel laten zien en later hebben ze er gebruik van gemaakt. Onder Oosterhout heeft hij een koperen kan en een ijzeren akker gestolen. Samen met Engele Jantie en een zekere Claes hebben ze de kerk van Sint Job int Goor bestolen. Twee zilveren kandelaars, een zilveren kelk en een zilveren vogel met een zilveren ketting was de buit die door Engele Jantie bij 's-Hertogenbosch zijn verkocht. Al deze misdrijven heeft hij uitgevoerd onder de naam Willem van den Beek. Verder voert de procureur aan dat ze veel fameuze gauwdieven, vagebonden, landlopers en deugnieten bij naam, toenaam en bijnaam kennen en dat dat op zich al verdacht is. Van Pelt voert nog aan dat er in de omtrek nog vele misdaden zijn gepleegd waarvan de daders niet bekend zijn, maar dat beide gevangenen er daar mogelijk ook nog een aantal van op hun kerfstok hebben.

STRAF.

Als straf eist hij de dood, vooral omdat bij het breken door muren geweld gebruikt wordt. Hij is van mening dat tegen dit soort gauwdieven de galg geëist mag worden. Vanwege het feit dat ze verschillende hujsbraken op hun naam hebben staan, dienen ze bovendien met de koorde gestraft te worden! De doodstraf kan zonder enige bedenking plaatsvinden: *"Opdat het lant van diergelijke quataerdige en pernicious slaghe en gespuijs van onnut volck mag worden ontlast en gesuijvert."*

Het stuk sluit af met de eis van de procureur:

"...dat sij bijde ter saeke van alle voorschreven gepleegde gequalificeerde diefstallen, kerk, hujs en kelderbrake, als andere delicten, hebben verbeurd lijff en goet ten behoeve vanden heer en marquis van Bergen opten Zoom, en vervolgens dat sij bijde alhier voor den dorps-huijse de gewoonelijke plaetse van criminele executie sijnde, sullen werden gebracht, ende aldaer andere gauwdieven, vagebonden en quatdoenders, en moetwilligers ten exempel en afschrik met de koorde sullen werden gestraft

4
datter de doot na volge, ende voorts dat daer naer desselver bijder lighamen tot een publick spectakel buijten dese plaetse op der geregtplaetse aen een galge sullen werden opgehangen, mitsgaders gecondemneert in de costen en miesen van Justitie." 13)

Die eis was dus niet mis: eerst doodgeslagen worden met een touw en daarna nog aan de galg gehangen te worden als voorbeeld voor andere booswichten. De laatste eis, dat ze de kosten van de rechtszaak zouden moeten betalen, zal weinig om het lijf gehad hebben, want beide mannen bezaten niets behalve de kleren die ze aanhadden. Na het voorlezen van de eis vragen de beide gedetineerden gratie in plaats van recht, maar de procureur houdt zijn eis staande. 14)

Het duurt dan nog tot 17 februari voor de vierschaar het vonnis velt, maar dat wijkt in niets af van de eis. Onder het vonnis is aangetekend dat het volgens de uitspraak is voltrokken op 21 februari 1731.

"Den gecondemneerde Willem Janssen versoekt een genadige sententie voor zijn vrouw Heijl Kremers, seggende nergens geen schuld in te hebben", staat onder de opmerking dat het vonnis ten uitvoer is gebracht. Zelfs onder de gauwdieven bestond in die tijd toch nog enig medelijden en liefde, zoals uit die opmerking blijkt. Of zijn verzoek inderdaad heeft bijgedragen tot een milder vonnis, valt nergens uit op te maken.

EXECUTIEPLAATS.

In februari 1731 zien de schepen het er van komen dat de gevangenen geëxecuteerd zullen worden. In de vergadering van de gemeentemannen wordt gevraagd om met Karel Houtepen de galg op de heide te mogen bekijken om te zien of die nog goed is. In de vergadering van 17 februari 1731 geven de gemeentemannen toestemming om de galg behoorlijk te repareren. Het schavot met de 'halve galg' en het stallagie voor de heren schepen kan er in hun ogen nog best mee door. Die reparaties zijn inderdaad uitgevoerd, want Jan Verhaart dient over 1731 een rekening in met de volgende posten:

*"Met leere na de galg gereede En weder om gehaalt comt
1 gld.5 st.-sh.*

4
visitatie gedaan ende genomen
ten versoeke vanden welken geest-
heer nicolaes clement drossert
vant ruyt en vest quartier des
marquiseaat van bergen opten
zoom ratione officie gide hooge
kamer van huijckrecht de boide
alwaer geotintert is geweest
heyl kreemers;

Ende bevonde dat een schakel vande ketting
alwaer dat zij ged: heyl kreemers aan haer
been aen een sware bolck was vast gemaakt
door een ruyt of andere instrument is doot
gesaegt alsoo los gecomen en geschapert
op heden desen avond

Alouds gedaan ende de voorn: visitatie ge-
daen desen dedden febrerij 17ten eenonder
tigh present was geber en jaer de bruy-
schapenen

Tekst van de visitatie van de ketting waarvan Heijl Kre-
mers geketend zat. (R.A.W. 98)

4
Nog twee karre hout na buijten gebragt om de galg te re-
pareere en een kar hout terug gebragt comt 3 gld.

Nog gebragt ses karre hout om het schavot te stellen met
de galg en weder vier karre hout te rug gebragt comt 10
stuij. ieder kar comt 5 gld. 17)

Rondom het schavot werd ook een wacht geplaatst. Die be-
stond uit een man of twintig. Na afloop hebben deze mensen
in het café van de wed.Dingeman van Langkrijck wat te
drinken gekregen, De rekening over 1731 meldt:

"Betaalt aan de wed.Dingeman van Langkrijck desomme van
drie gulden over verteringe ten haaren huijse gedaen door
de wagt wanneer de gedetineerden zijn geexecuteerd". 18)

Voor de executie zelf moest een beul komen uit Bergen op
Zoom. Die man kwam beslist niet gratis, want de rekening
over 1731 vermeldt:

"Betaalt aan W.Blom, meester van den scharpen sweerde tot
Bergen opten Zoom de somme van honderdvijftig gld voor
het peijnigen als voor het ter doot brengen met de koorde
van Willem Janssen en Jan Snoecks." 18)

Daarmee waren de kosten voor de executie nog niet achter
de rug, want volgens het vonnis moesten de lichamen van
de beide mannen naar de galg worden vervoerd en daar wor-
den opgehangen. Uit dezelfde rekening over 1731 blijkt
dat aan Adriaan Janssen Post 10 gulden is uitbetaald voor
"karvragten int vervoeren van doode lighame van Jan
Snoecks en Willem Janssen naer de galgh inde heijde." 19)

HEIJL CREMERS.

We lieten Heijl Kremers in het begin van het verhaal even
rusten. Wel pleegde ze samen met haar man een aantal in-
braken, maar zij kreeg toch een wat aparte behandeling.
In eerste instantie vonden de verhoren gelijktijdig plaats
en was er steeds sprake van drie verdachten. Wat gebeurde
er echter: Heijl ontsnapt uit de gevangenis! 20)

V.Salzgeber en Jan de Bruijn worden er als schepenen bij-
gehaald om de volgende ontdekking te doen:

"Ende bevonde dat een schakel van de kettinge alwaar dat
sij ged.heijl kremers aan haer been aen een sware bolk
was vastgemaekt door een vijl of andere instrument is
doorgesaegt alsoo los gecomen en geeschapeert op heden
desen avont."

Meteen weten we ook waar Heijl vastzat. Niet boven in de Renne of in de put, maar op de hoge kamer van Huijbregt de Bout. Misschien dat die laatste zelf de hand daarin heeft gehad, want De Bout was niet bepaald de beste vorsi-ter die Wouw in de loop der eeuwen heeft gehad. Heijl is niet lang weg geweest, want op 17 februari zegt ze in een verklaring dat ze er vandoor is gegaan omdat ze bang was voor geseling en brandmerken. De ketting heeft ze doorge- vild met een nagel (spijker) op de kamer van Huijbregt de Bout. Na haar vlucht is ze naar een boerenhuis gegaan tussen Rucphen en Sprundel. Ondanks die angst blijken de schepen en de vierschaar geen enkel medelijden met haar te hebben. Ze krijgt de aanzegging dat als ze niet meer misdaden bekend ze "ter scherper examen gebracht sal wer- den". 22)

Nog dezelfde dag wordt voor dat scherper examen ook toe- stemming verleend, omdat Heijl Kremers niet meer heeft willen bekennen. Over snelheid bij de rechtsgang gespro- ken!

EIS.

Op 1 maart 1731 komt Hendrik van Pelt als procureur namens de drossaard met de "Criminele tight en Eijsch". 23)

Dit stuk begint weer met gegevens over haar persoon, de omzwervingen die zij heeft gemaakt en de verklaringen van de gevangenen in Breda en Standdaarbuiten. Zij is schul- dig bevonden aan het eten van gestolen vlees ten huijse van Jacob Gielen onder Etten. Daaruit concludeert de pro- cureur ook dat zij altijd op de hoogte is geweest van diefstallen en inbraken van wijlen haar man.

"Endie gauwdieven aen hare wijven off bijsitten naer het plegen van hare diefstalle altijt een rendezvous gegeven hebben, om te samen haer daer op vrolijk te maeken en wederom een nieuw aanlegh te beraemen..."

Onder Rucphen heeft zij samen met Cornelia van den Ende gezien dat haar man met twee anderen in een huis zijn binnengegaan en met gestolen goederen naar buiten zijn gekomen. Verder had zij weinig willen bekennen, maar pas toen ze "ter scherper examen" werd gebracht, had ze meer- dere dingen willen toegeven. De schepenen waren daarvan op de hoogte, want die waren, zoals dat gebruikelijk was,

4
bij deze martelpraktijken aanwezig. Zij bekende toen dat de maten met boter die ze op Schijf van haar man had gekregen, gestolen zouden zijn uit de kelder van Govert Potters onder Wouw. Onder Rucphen heeft zij meegeholpen bij een huisbraak:

"Endaer uijt te samen gestolen hebben een stiklijff, een vrouwe rock, een linnen keel, een camisool, een hembtrock benevens nog eenige verdere goederen."

Die gestolen goederen hebben ze later in Bergen op Zoom bij de Vismarkt verkocht. Daarvoor hadden zij en haar man zes of zeven gulden ontvangen. Zo gaat de eis door. Ze was op de hoogte van alle diefstallen van haar man, hielp mee om gestolen goederen aan de man te brengen en at mee van gestolen vlees en goederen zoals die keer van het schaap dat in Nispen was gestolen:

"Dat sij benevens haren man Willem Janssen, Jan de Goubeurs, Heijn en Cornelia van den Ende samen hebben gegeten van een schaep. Dat gestolen was uijt een kooij onder Nispen en dat sij lieden het selve buijten int velt agter een haeg mede onder Nispen hadden gekookt."

Zij moet ook op de hoogte zijn geweest van de kerkroof in Sint Job int Goor, want van haar man heeft ze zes Pattacons gekregen. Bij die kerkbraak waren ook Jan Dirx (alias Engele Jan) en Claes van Vliet (alias Claes Snijders) aanwezig, maar die zijn in 1729 in 's-Hertogenbosch al geëxecuteerd! Volgens van Pelt staat ze onder haar "collega's" bekend als een goudiefster. Op kermissen en jaarmarkten was Heijl ook te vinden en daar heeft ze zelfs haar kind Willem aangezet tot stelen ofschoon die nog zeer jong is. (Waar dat kind was, staat nergens beschreven. R.H.) Zo zou het jong op Steenbergse kermis veertien messen gestolen hebben. Vroeger was zij nog bijzit van Jan Bernarts (alias Jan den Blauwen) die ook een schelm was en natuurlijk moet zij op de hoogte zijn geweest van zijn diefstallen en inbraken.

BABY.

Eerst in de eis horen we dat Heijl een baby gehad moet hebben, want Van Pelt legt de vierschaar het volgende voor:

4
"Geleijk sij dan ook ten dien eijnde heeft weten in stuck-
en te krijgen met eenen nagel (soo sij voorgeeft). Een
schaeckel vanden kettingh waer aen vast was leggende. En
als doen op den 6 van den maent Febr. des avonts uijt hare
gevangenissee ook is geeschappeert. Latende haer jongh ge-
boorne kint, dat van de melk van haer borsten nog mogt
gevoet worden in hare gevangenisplaetse leggen. Waerdoor
sij al wederom meerdere straffe waerdigh is."

De eiser vindt verder dat zij door de aanwezigheid bij de
diefstallen en inbraken even schuldig is als de mannen die
de misdrijven hebben gepleegd. Hij eist dan ook de dood-
straf.

"....als andere delicten hier vorens gemelt heeft ver-
beurt lijff en goet ten behoeve vanden heer en marquis
van Bergen opten Zoom ende dien volgende dat sij gedeti-
neerde alhier voor den dorpshuijse, de gewoonelijke plaet-
se en fameuse goudieven vagebonden, deugnieten en moet-
willigers ten exemple en afschrik aen een pael vastgebon-
den zijde sal worden geworpt, datter de dood navolge..."
Daarna moet haar lijk weer aan de galg worden gehangen.

UITSPRAAK.

Op 8 maart komt de vierschaar opnieuw bijeen, nu om uit-
spraak te doen over de zaak. Ze hebben daarbij eerst ad-
vies ingewonnen van twee rechtsgeleerden en waarschi-
nlijk ook rekening gehouden met het feit dat ze een baby
had. Die baby zou alleen achter blijven en de gemeenschap
zou voor de verdere opvoeding opdraaien. Daarnaast had ze
nog de zoon Willem van 12, terwijl verder in het proces
sprake was van nog drie kinderen die bij haar zuster in
het land van Luijk waren ondergebracht. Deze overwegingen
worden door de leden van de vierschaar niet uitgesproken,
maar hebben mogelijk toch een rol gespeeld.

"Mijn heeren schepen wijsen en verclaren voor regt dat de
gedetineerde ter sake voorschr. sal werden gebragt ter
plaatse alwaer men hier gewoon is executie van crimineele
justitie te doen om aldaer anderen ter exempel met den
strop omden hals met de roede strengelijck gegeselt ende
gebrantmarkt te worden, bannen voorschr. gevangene uijt
dese plaetse en jurisdictie van Wouw almede uijt het ge-

Memorie Jan Gene Jan Verhaart
Verdiert heeft ten Laste van de Edele
Heere Regente Jan Wre

1730 Twee karre Wit Zant
indat
Jaar

1-11

1731 Met Leere na de Galg Gereede
En weder om Gebracht Comt

Comminue

Nog 2 karre hout na buyten Gebracht
om de Galg te repareren En Een karre hout
te Eug Gebracht Comt

3-11

Nog Gebracht Ses karre hout om het
Scharot te Stellen met de Galg En weder
vier karre hout te Eug Gebracht Comt

8-11

Nog 50 karre Sant aangebracht om de
Heensweg te Verbetere Door karre ogt
thuyvoers Comt

30-1

Nog Vijf karre kien aengereede

15

Afgedaan

Comme 31-11-1731

Rekening van Jan Verhaart voor het repareren van de galg
(Oud Archief Wouw 398)

4
heele marquisaet van Bergen opten Zoom mitsgader de heerlijkheit van Borvliet en datse daaruijt binnen vierentwintigh uren sal hebben te vertrekken...." 24)

Op 10 maart wordt dit vonnis uitgevoerd!

KOSTEN.

Natuurlijk bracht ook de voltrekking van het vonnis van Heijl Kremers kosten met zich mee. W. Blom, "de meester vanden scharpen sweerde" ontvangt voor "het geeselen en brandmarcken van Heijl Kremers" 31 gulden en 10 stuivers. Daarnaast kreeg ze van de drossaard volgens een arrest van de schepenen haar kleren terug en in geld 22 stuivers. 25)

Achterop komen ook nog eens de kosten van de adviezen en de kosten van rechtsgeleerden. In de rekening over 1730 staat een bedrag van 413 gulden en 4 stuivers gemeld. In 1731 komt daar nog eens 340 gulden bij, waarbij aangetekend wordt dat 226 gulden en 14 stuivers ten laste van de gemeente komen. 26)

Een deel van dat geld is waarschijnlijk voorgesloten door de burgemeester want in 1731 wordt ook een bedrag van 29 gulden, 9 stuivers en 8 schellingen betaald aan intrest voor voorgesloten gelden in deze beide rechtszaken. Enorme bedragen als men bedenkt dat de uitgaven van de gemeente Wouw in dat jaar net de 8000 gulden te boven gingen. Eén troost was er. De kleren van Jan Snoecx en Willem Janssen konden worden verkocht en daarvoor ontving de gemeente een bedrag van liefst 6 stuivers! 27)

De zaak Snoecx, Janssen, Cremers sluit halverwege het jaar 1731 met verklaringen van de schepenen dat de drie veroordeelden niet de minste goederen hadden waaruit de premie betaald zou kunnen worden aan drossaard Nicolaas Clement. In het geval van Heijl Kremers moet dat 50 gulden geweest zijn, want deze tekst is doorgestreept en daarvoor in de plaats is geschreven "de premie daertoe gestelt." 28)

Wouw had de wereld dus "verlost" van twee booswichten en er één verbannen, maar de prijs was hoog voor deze gemeenschap. En hoewel de lijken van Snoecx en Janssen nog aan de galg bungelden, kan rustig worden aangenomen dat

4
anderen hun plaats al ingenomen hadden. Tussen de regels valt namelijk te lezen dat de meeste van deze "booswichten" stalen om in leven te kunnen blijven. Werkloosheids-uitkeringen, bijstand, sociale zaken en volksverzekering waren woorden waarvan men in die tijd beslist nog niet gehoord had.

Wouw, 9 november 1986.

René Hermans.

NOTEN:

RA = Rechterlijk Archief.

GAW = Gemeentelijk Archief Wouw.

1. Zie het artikel "De misdadiger gestraft..." van Frank Schijven in de Vierschaer 3-84.
2. Interrogatiën van Jan Snoecx en Willem Janssen d.d. 27-12-1730 RA Wouw nr.260.
3. Tight en Eijsch van 10 februari 1731 RA Wouw nr.260.
4. Zie bladzijde 176 van "Woide...die Wouda". Albert Delahaye vergist zich waar hij schrijft dat alle drie de booswichten terechtgesteld zijn en er een eind kwam aan een miserabel leven. Heijl Kremers bleef namelijk in leven.
5. Notulen van de Vierschaar. RA Wouw nr.98 (Genaechtboek).
6. Interrogatiën van Jan Snoecx en Willem Janssen RA Wouw nr.260 (27-12-1730).
7. Verklaring van Jan van Rosenbroeck van 17-1-1731 RA Wouw nr.260.
8. Verklaring van 17 1-1731 RA Wouw nr.260.
9. Extraordinaire vergaderinge van de schepenbank 18-1-1731. RA nr.98.
10. Akte van confrontatie van 19-1-1731 RA Wouw nr.260.
11. Verklaring van Jan Snoecx van 22-1-1731 RA Wouw 260.
12. Verklaringen van 3-2-1731 RA Wouw 260.
13. Criminele tight en eijsch van 10-2-1731 RA Wouw 260.
14. Notulen van de Vierschaar RA Wouw 98.
15. Uitspraak van de Vierschaar op 17-2-1731 RA Wouw 98.
16. Resolutiën van de gemeentemannen 1730/1731.
17. GAW 398 bijlage bij de rekeningen 1730/1731.

18. Rekening over 1731 GAW nr.399.
19. Zie noot 18.
20. Visitatie van 6-2-1731 RA Wouw 98.
21. Zie het artikel in de Vierschaer van januari 1986
over Joanna de hoer van Heerle van mijn hand.
22. Verzoek van 17-2-1731 RA Wouw 98.
23. Ticht en eijsch van 1-3-1731 RA Wouw nr.257.
24. Uitspraak van de schepenbank op 8-3-1731 RA Wouw 98.
25. Resolutiën van de gemeentemannen van 10-3-1731.
26. GAW 397 en 399 (Rekening over 1730 en 1731).
27. GAW 399.
28. Verklaringen van 26 mei en 26 juni 1731 RA Wouw 260.

BERGEN OP ZOOM

Deze uitgave werd mede mogelijk
door financiële steun van de
Rabobank „Wouw - Kruisland”

Slikken van
VAN HET MARQUISAAT VAN
arkhof slikken
Hildernisse en

